

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Na svetlobo dane od krajske kmetijske družbe.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Tečaj VII.

V sredo 19. kimovca (septembra) 1849.

List 38.

Imenitno oznanilo

zastran živinozdravilske in kovaške šole v Ljubljani

Krajska kmetijska družba je z dovoljenjem visoci-ga ministerstva napravila v Ljubljani živinozdravilsko in kovaško šolo, v kateri se bo poduk konje podkovati in v potrebi tudi živino zdraviti v domačem sloven-skim jeziku dajal.

Ta poduk bo terpel polléta za tiste, ki se bojo samó podkovanja kónj učili, — eno šolsko léto (tó je 10 mescov) pa za tiste, ki se bojo zraven tega tudi učili, v potrebi bolno živino ozdravljati.

Kér pa kónj nihče dobro podkovati ni v stanu, kte-ri si ni potrebne vednosti v natanjčnim poduku zdra-vih in bolnih kopít pridobil, — kér imamo na Krajn-skim silno silno malo dobrih in učenih kovaških mojstrov, — kér mojster-skaza z neumnim podkovanjem konju več-krat takó škodje, de ni za nobéno rabo več, — kér so v družih deželah že davnej postave, de mora vsak kovač v kovaški šoli si potrebni poduk pridobiti, brez kteriga ne more mojster postati in mojsterskih pravíc si pridobiti, — sta visoka c. k. ministra kmetijstva in rokodelstva 14. dan veliciga serpana t. l. sklenila: de tudi na Krajskim od 1. maliga ser-pana 1851 ne bo nihče več zamogel kovaški moj-ster postati, ki ni polléta v Ljubljansko kovaš-ko šolo hodil in ki se ne bo s tukaj ali v ka-ki drugi enaki šoli pridobljenimi spričbami (Zeugnisse) skazal, de se je podkovanja kónj dobro naučil. Pa že zde se ima pri podeljenju ko-vaškiga mojsterstva na to gledati: de se le takim ko-vačam mojsterske pravíce podelé, ki so si na kaki ko-vaški šoli, postavim v Gradcu, ali na Dunaji i. t. d. potrebne vednosti pridobili.

Ta postava je za našo deželo neizrečeno dobrotlji-va, in vsak, ki ima kakšniga konjiča, bo vesel, de bojo sčasama povsod izučeni kovaški mojstri na deželi, kte-rim se bodo mógli brez vsiga strahu konji s zdravimi in bolnimi kopiti podkovati dajati.

Umetno in pravo podkovanje kónj terja več vednosti, kakor le navadno ročnost, de zna kdo s že-lezam v caker hoditi; k dobrimu podkovanju konj je potreba notranje dele kopíta in noge v zdravim in bolnim stanu natanjko poznati — k ti znanosti je pa natanjčniga poduka vtaki šoli potreba, kjer se tudi konji podkovajo.

Taka šola se bo začela tudi v Ljubljani ob novim létu 1850.

Kmetijska družba je dobila v ta poduk, konje umetno podkovati, iz Štajarskiga učeniga in krog in krog dobro znaniga mojstra, kateri po svojim rokodelstvu ko-vač, se je v Dunajski in Graški šoli takó dobro

podkovanja konj in živinozdravilstva izučil, de je pov-sod za posebno dobriga mojstra spoznan in poterjen bil. Gosp. Pavel Skale mu je imé. On bo učenik v kovačnici, zraven tega pa tudi pomočnik (assistent) učenikama Drju. Struppitu in Drju. Bleiweisu v ži-vinozdravilski šoli, v katero bo gotovo veliko učen-cov iz Krajskiga, slovenskiga Štajarskiga, Koroškiga, Goriškiga, Istrijanskiga in more-biti tudi iz Horvaškiga prišlo.

Stanovanje in živež si poskerbeti, ne bo učencam težko stalo, zató kér bojo na Poljanah že po niski ceni ta kratki čas stanovanje in hrano dobiti zamógli.

Kdaj ob novim létu se bo šola začela, in kaj in kakó se bo učilo, se bo še posebno razglasilo.

Nekaj od kmetijstva na Laškim.

Našim kmetovavcam, posebno na Dolenskim, v prevdark.

Pretečeni mesec so častiti gosp. Vertove peljali mene in gosp. Dr. Struppita nekoliko po Goriškim in Laškim. Prišli smo čez Videm noter do Ogleja, nek-danjiga silno velikiga in imenitniga slovanskiga mesta, ki je zde popolnoma furlanska vas z 91 revnimi hišami.

Moj namen ni žalostnih občutkov popisati, ki so nas obšli, ko smo na podertíne slavniga mesta stopili, katero je bilo nekdej drugi Rim imenovano, — tudi veseliga popotovanja skozi mnoge kraje v takó pre-serčno ljubi družini, in prijaznosti, s katero so nas po-potnike naši prijatli povsod sprejemali, si nisim namenil popisati, — vse to nam bo vsikdar globoko v sercu za-pisano ostalo! Moj namen je le povedati: kaj smo v kmetijstvu v teh krajih vidili, in kaj bi se dalo tudi pri nas posnemati, posebno na Dolenskim.

„Kar je na Laškim, to ne veljá za naše kraje“ — nam zna kdo odgovoriti — „vsaka dežela ima po svoji zemlji, po svojim obnebji, in po svojih šegah tudi svoje kmetijstvo in svoje navade.“ Vse to tudi mi dobro vémo, in nikdar nam ne bo na misel prišlo, Laško kmetijstvo, kakoršno je, našim deželam priporočevati. Na Laškim, kjer smo mi popotovali, ne vidiš po deželi skorej nobeniga sadniga drevesa, razun murb, — murb pa je na tavžente in tavžente, kamor pogledaš. Gojzdov ni na ravnim nič; torej tudi derv skorej nič; kakšin germiček, turšične stebila in enaka baža jim služijo za kurjavo. Senožét, detélje in druge živinske klaje je le malo viditi. Živina je večidel slaba — tedaj tudi gnojá malo; rodovitna zemlja pa ga ne potrebuje veliko. Na več krajih je zemlja zlo pešena, in kakor se je vidilo, je tudi slabo gnojéna — in vender kaj mislite: s čem je obsajena?

Kar so oči dosegle, se ni vidilo nič družiga, ka-kor njive s turšico obsajene; na obéh stranéh njiv pa po celi dolgosti stojé po versti murbne drevesa.

Kjer je kraj za vinorejo, so speljane terte po navadni Laški visoki réji od drevesa do drevesa na konje, verhe ali véje, de kakor v vencih od drevesa do drevesa visijo.

Kér je po celim polji ena njiva popolnoma enaka drugi, popotnik misli, de se vseskozi po edinim vertu pelje. Dolga versta murbnih dreves, po tem turšica na njivi kaci 4 — 5 sežnjev široki, po tem spet versta murbnih dreves, potem spet turšica in tako naprej.

Iz tega se vidi, de poglobitno polétno kmetijstvo na Laškem je eno léto za drugim: reja tért, turšice in murb.

Kaj se znamo mi iz tega učiti?

1) V vinoreji ne moremo Lahov posnemati, kodar pri nas nista zemlja in kraj za tó; to vsak sam vé. Tudi njih visoke reje ne bomo priporočevali, kér so nam gosp. Vertove v svoji neprecenljivi „Vinoreji“ tako očitno dokazali, de visoka vinoreja veliko menj veljá od niske ali pritlične. „Hočeš — pravijo naš mojster vinoréje — dobriga žlahniga vina pridelovati, iši ga pri tléh; pritlična réja ti ga bo dajala.“

2) V sajenji turšice naj nam pa bojo Lahi v izgled. Veči del njih poljá je poléti s turšico obsejan. Lahi sicer družiga nič ne poznajo, kakor dan na dan svojo polento. Mi bi sicer ne bili zadovoljni s samo polento, torej tudi nikdar toliko turšice ne bomo sadili, kakor Lahi. Vender nikdar ne smémo pozabiti, de turšica nar več zda med vsim žitam: naj se turšična moka ali turšično lubje (slama) porabi. Turšice naj se tedej povsod veliko sadi, zató kjer tudi v bolj merzlih krajih dobro rodi, če je zemlja dobra, ji pridno gnojiš, in je pregoste ne sadiš. Gosp. Vertove so nam povedali, de ni skorej boljšiga kruha, kakor je turšično-reženi, ako 2 tretjini turšične moke zmešaš z eno tretjino režene. Turšični žganci so tudi dobri. — Sajenje turšice na Laškem eno léto za drugim na enakim mestu nam na dalje očitno kaže, de nam ni treba njiv za turšico vsako léto premenovati. — Murbne drevesa, po obéh krajih njive postavljene, tudi s svojo senco ne škodjejo turšici, kér bi bili Lahi gotovo že davnej to šego opustili, ko bi bila škoda očitna. Tudi mi nismo nikjer take škode vidili.

3) V réji murb, ki je tako obširna na Laškem in ktera Laham vsako léto na milijone dobička v židoreji prinése, bi bilo práv, de bi, posebno na Dolen-skim, Lahe práv pridno posnemati in po njivah veliko murb v lepih verstah zasajevati začeli. Zakaj bi se Dolenci práv pridno ne poprijeli reje murb in žide? Premožniši posestniki naj bi v več krajih špogali veliko židnih gosenc ali sviloprejk; menj premožni, če se nočejo ali nemorejo s sviloprejkami pečati, naj pa gleštajo práv pridno murbne drevesa, katerih listje bojo potem vsako léto lahko prodajali.

Naši Dolenci, kateri se dosihmal mémo Gorencam tako malo s kupčijo in rokodelstvom pečajo, bi si gotovo z murbno in židorejo veliko dobička naklonili, če bi se le hotli práv pridno te reči poprijeti!

Krajnska kmetijska družba je unidan sklenila, vsako léto menj premožnim in pridnim kmetam deset tavžent murbnih dreves in 1 funt murbniga semena brez plačila podariti, in tudi za židne mešičke ali kokone je v Ljubljani pot znajdla, kamor se bo sirovi pridelk lahko prodajal. Tudi natanjčni podúk: kakó z rejo murbnih dreves in židnih gosenc ravnati — je po Novicah že v létu 1843 v spisku, ki so ga práv po domače častiti gosp. fajmošter Salokar zložili, na znanje dala. Več ni v stanu storiti. Bog daj, de bi se njenih dobrih namenov kmetovavci pridno poprijeli v svoj lastni in veliki dobiček!

Vrednik.

Častitim komisijam

za nove sodniške in politiške vradnike na Koroškem in Krajskim.

Presvitli Cesar so zagotovili narodnost vsim narodom, in gosp. minister Bach je v slavnim zlatiga denarja vrednim pismu na vse deželne poglavarje razločno rekel, de se imajo državni služabniki povsod in v vsim po vstavnih postavah in napravah ravnati. Mi smo gotovo prepričani, de gosp. minister hoče, de njegov ukaz ne ostane mrtva čerka na popirji, ampak de se v djanji spelje in takó občno blagostanje vterdi.

Ve, slavne komisije! imate zdey imenitno nalogo, nove vradnike visokimu ministerstvu nasvetovati. De boste brez enostranosti umne, pridne in poštene možé nasvetovale, ki so že v cesarski službi bili, ali ki bojo vnovič v te službe stopili, — to smémo od Vaše poštenosti na vsako vižo pričakovati.

Ali dan današnji mora po vstavnih postavah vsaki vradnik na Slovenskim, ki bo imel z ljudstvom opraviti, še eno važno lastnost imeti, brez ktere po postavah ne more vradnik na Slovenskim biti — in ta lastnost je popolnoma znanstvo slovenskiga jezika!

Slovensko ljudstvo že vé iz Cesarjevih beséd, de se ima njegov jezik tudi v kancelije vpeljati, in bo izpolnjenje Cesarjeviga dogotovila tudi terjalo, kakor mu gré. Nikdar tedej tega pri nasvetovanji novih vradnikov ne pozabíte, de ne boste potem izvoljenih v nepotrebne težave pripravili. Terjajte zdey od vsaciga, ki za službo na Slovenskim prosi, de gotovo skaže in spriča, de zna popolnoma slovenski jezik, to je, jezik tistiga naroda, s katerim bo imel z besedo in s pisanjem opraviti. Boljši je, de se zamerite zdey kakimu prošniku, kterimu se zamore kakšna druga služba dati, kakor de se pregrešite zoper vstavne pravíce, ktere so Cesar ljudstvom dali, in katerih spoštovanje je gosp. minister Bach vsim državnim služabnikom takó gorko na serce položil.

Resnične so besede „Slovenije,“ de razpis sodniške komisije za koroško in krajnsko kronovino v Celjovških novicah: „Die Bewerber haben ihre Sprachkenntnisse anzuführen“ vse Slovence, ki so ga brali, je globoko ranil, kér sploh beseda „anführen“ nič družiga ne terja, kakor de naj vsak prošnik pové, ktere jezike de zná. Znano pa je, de marsikteri misli slovensko znati, če le kaci 20 besedí slabo izgovarjati zná. Po ti poti, če bo komisija le „anführen“ terjala, se je bati, de ne bo sama od marsikteriga prošnika „angeführt“ — in tega vender ne želi slavna komisija. Resnično dokazati in spričati: to naj se terja zdey od vsaciga prošnika.

Vémo sicer, de je dosihmal, žali Bog! le malo vradnikov pri nas, ki gladko po slovensko pisati znajo, in nespametno bi bilo terjati, de bi po taci 2 žalostnih okoljšinah, ki so dosihmal domorodni jezik zatirale, že zdey vsi vradniki ročno slovensko pisali. Ali slovensko dobro govoriti mora saj vsaki znati, ki bo imel z ljudstvom opraviti, — zraven tega pa terdno voljo imeti, se berž tudi pisanja navaditi. S pravo, dobro voljo ni nič nemogoče; prava terdna volja pa se bo povsod obudila, če se po volji ministromi že vikši vradniki vstavnih naprav zvesto derzé in oestro na to gledajo, de se tudi nižji vradniki po vstavnih postavah ravnajo.

Po ti poti se bo vesela zadovoljnost povsod pokazala in zaupanje do vladarstva bo od dné do dné terdniši postalo. Narodske pravíce pa — verjemíte nam — niso kakšna kaj bodi reč, in tudi mi Slovenci jih terjamo.